

SOBRE DIFERENTS PROBLEMES PENDENTS EN L'ACTUAL CATALÁ LITERARI, per POMPEU FABRA.

TOthom sab prou que son raríssimes les qüestions d'ortografia, de morfologia i de sintaxi en les quals els nostres escriptors estiguin completament d'acord.

Quan s'inicià la renaixença literaria, la llengua parlada's trobava massa castellanitzada i malmesa per poder ésser adoptada integralment com a llengua escrita, i tot seguit començava la tasca de purificar-la i de polir-la cercant de reemplaçar les paraules, les formes i les construccions jutjades dolentes, per d'altres tretes de la llengua antiga o de les varietats rurals de la llengua parlada. Calia no res menys fixar l'empleu de moltes lletres, de l'accent gràfic, de l'apòstrof. La tasca empresa era grossa i difícil, calia regirar una infinitat de qüestions, decidir-se en cada cas entre diferents solucions proposades, i, no havent-hi una autoritat regoneguda per tothom, havien fatalment de produir-se tota mena de divergencies.

El nombre d'aquestes ha anat creixent cada dia, a mesura que s'han anat suscitant noves qüestions. Solament algunes de les qüestions primitives, com la dels plurals femenins, han estat definitivament resoltes,—quan els ha arribat el dia en què, desapareguts els apassionaments dels que les suscitaren, ha estat possible plantejar-les i discutir-les enraonadament;—però la gran majoria de les nombroses qüestions que continuament han anat suscitant-se, se troben avui dia en un estat comparable al de la cèlebre qüestió de les *as* i de les *es* trenta anys endarrera, i han de veure-s probablement llarg temps privades d'una solució generalment acceptada.

El present treball, que ve a ésser com un inventari d'aquestes qüestions, no té pas la pretenció d'ésser complet. Fóra, en efecte, tasca interminable examinar una per una totes les qüestions que avui separen als nostres escriptors; així, tot tractant de no oblidar cap de les qüestions més importants, hem deixat deliberadament de costat moltes qüestions secundaries, l'exposició de les quals hauria allargat excessivament el nostre treball.

En la primera època de la nostra renaixença les qüestions que van ésser objecte de discussió i originar un gran nombre de divergencies, foren principalment les ortogràfiques i les morfològiques. Uns autors proscrivien l'empleu de la *ç*, els altres se refusaven a rebujar-la; aquests, seguint un criteri

rigorosament etimològic, volien que s'escrivís *caball*, *govern*, etc., aquells, apoiant-se en la tradició, sostenien que calia escriure *cavall*, *govern*, etc.; hi havia els partidaris dels plurals en *es* i els partidaris dels plurals en *as*; ningú no estava d'acord sobre les desinències verbals a les quals calia donar la preferència. A poc a poc, no obstant, anava generalitzant-se el sistema ortogràfic i morfològic d'en Bofarull; un moment, pogué creure-s que tard o d'hora tothom acabaria per adoptar-lo; i potser hi hauria realment pervingut si no hagués estat la campanya antagonista dels de l'*Avenç*.

Aquests se van posar del costat de l'Aguiló sostenint en ortografia el criteri tradicionalista contra les exageracions etimologistes d'en Bofarull i demostrant d'una manera irrefutable la bondat dels plurals en *-es* (Cases-Carbó). La «campanya lingüística» de l'*Avenç* ofereix d'altres característiques: la dignificació de les desinències verbals i de certes particularitats morfològiques del dialecte central, —en el desig de desencarcar la llengua escrita, —i la tendència a simplificar l'ortografia desempallegant-la de complicacions inútils, com els signes purament etimològics o la *y* dels diftongs.

Desapareguda la publicació l'*Avenç*, continua l'obra d'infiltració de les «reformes» preconitzades per aquesta revista. Una lluita s'estableix entre el sistema Bofarull i el sistema *Avenç*. Durant algun temps tot se redueix a aquesta lluita, no s'usciten noves qüestions, però aviat cessa aquest període podríem dir merament proselitista, i, tot continuant regirant-se les qüestions antigues, van successivament plantejant-se de noves: supressió de l'apòstrof prepositiu (Fabra), empleu de l'accent greu sobre totes les *ee* i les *oo* obertes (Nonell), empleu del guió davant de les formes reduïdes *m*, *t*, etc. (Bulbena), adopció de nous símbols per a la representació de la *l* palatal (M. Cases, Fabra), substitució dels accents agut i greu per diacrítics sots-crits (Fabra).

Mentre passa això en el camp de l'ortografia, i en el de la morfologia continuen essent objecte de discussió les antigues qüestions dels subjuntius en *-i*, de les desinències *-ám*, *áu*, *-ás*, etc., sorgeix, en l'obra de descastellanització del nostre diccionari, nada amb la mateixa renaixença, un problema importantíssim: el de la catalanització dels llatínismes que el català havia pres fets del castellà. En la primera època son acceptats sense escrúpol mots com *centro*, *fecundo*, *método*, *opúsculo* (Labernia, Estorch); però no tarda a començar-se una campanya contra aquests castellanismes vergonyosos, i acaben establint-se regles concretes per a la catalanització dels llatínismes, d'on neix una nova seria de qüestions morfològiques, causa de noves discussions i divergències.

En fi, les qüestions sintàctiques, poc estudiades de primer, adquireixen darrerament una gran importància. L'atenció sobre aquestes qüestions ha estat sobretot despertada per la campanya de l'Alcover en favor de la descas-

tellanització de la sintaxi catalana, la qual va iniciar fa ja set anys en una conferència donada a l'Ateneu Barcelonès, assenyalant llavors, entre altres, tres grans castellanismes sintàctics: l'empleu de la preposició *a* en l'introducció del règim passiu (*Veig a la Maria* en compte de *Veig la Maria*), l'invariabilitat del participi passat en els temps compostos (*He LLEGIT la carta* en compte de *He LLEGIDA la carta*) i l'empleu d'un sol auxiliar per a la formació dels dits temps compostos (*HAVIA vingut* en compte de *ERA vingut*). Avui un hom presta una atenció preferent a les qüestions sintàctiques, i alguns se preocupen de la descastellanització de la sintaxi tant com de la del vocabulari. Assenyaïem aquí com a qüestions sintàctiques importants, ultra les tres citades: les referents a l'empleu de certs temps dels verbs (*si demanés... o si demanava...*), a l'us d'algunes preposicions (*a* i *en*, *per* i *pera*), a l'empleu dels mots conjuntius *qui* i *que*, *quin* i *qual*, *puix* i *doncs*, a les partícules negatives (*mai no ve* i *mai ve*, *no* i *no... pas*), a l'ordre en què cal col·locar els complements átons (Alcover), la qüestió de l'article neutre (Bulbena), la de la supressió de les preposicions átones davant de la conjunció *que* (Fabra).

Desde 'ls començaments de la renaixença fins ara mateix, s'ha parlat força sovint de l'importància que cal donar a l'etimologia llatina en la fixació de la nostra ortografia. Les diferents qüestions en què un hom ha fet intervenir l'etimologia poden dividir-se en tres classes: 1.ª Recta escriptura de dugues lletres com la *b* i la *v*, signes de dos fonemes primitivament diferents els quals han acabat confonent-se, però continúen distingint-se en algun dialecte important; 2.ª Recta escriptura de dugues lletres com la *ç* (*c*) i la *s* (*ss*), signes de dos fonemes originàriament diferents esdevinguts idèntics; 3.ª Ortografia dels signes purament etimològics, com la *h* de *home*.

El català antic posseeix *b* i *v*, que no corresponen pas sempre a *b* i a *v* llatines (*CABALLU* *cavall*, *VOCITU* *buit*); aquestes *b* i *v* catalanes subsisteixen sense confondre-s en algunes varietats, com el mallorquí; doncs, es evident que la llengua escrita ha de recolzar l'ortografia de les dugues lletres *b* i *v* en l'us antic o en el d'aquelles varietats de la llengua parlada que no les confonen en la pronunciació. Els gramàtics de la primera època, volent conformar l'escriptura d'aquestes lletres a l'etimologia llatina, introduïren una munió de grafies errònies (*caball*, *govern*, etc. i adhuc *haber*, *parlaba*. *Estorch*), errònies, puix que estan en oposició amb les grafies tradicionals i amb la mateixa pronúncia actual (mallorquí, etc). Sortosament, el criteri anti-etimologista de l'Aguiló ha acabat imposant-se en la qüestió de la *b* i de la *v*, i a poc a poc van essent foragitades totes aquestes grafies errònies. Però l'error dels etimologistes, que consisteix en anar a cercar, en la llengua llatina, allò que la llengua pròpia ja ns dóna fet, reapareix recentment en

altres qüestions, per exemple en la de l'ortografia de la *a* i de la *e* átones (confoses en el dialecte central, distintes en les varietats occidentals), i ja hi ha qui creu que cal escriure *eram*, *elmoína*, etc. i que les grafies *aram*, *almoína* son dolentes perquè aquests mots provenen de *æramen*, *eleemosyna*; com si no escrivíssim *filles*, *porten*, *cánem*, *escoltar*, apesars de procedir aquests mots dels llatins *filiæ*, *portant*, *canabu*, *auscultare*. (L'exageració de certes regles gramaticals ha estat també causa de l'introducció de grafies errònies: un hom ha cregut, per exemple, que calia escriure *surtir*, *cusir*, perquè diem *surt*, *cus*, o *fosió*, *exclosió*, perquè diem *fos*, *exclòs*, com si no tinguéssim *eixir* al costat de *ix* i com si l'existència dels mots *omès*, *admès* ens impedís d'acceptar els llatinismes *omissió*, *admissió*).

El català antic presenta dugues lletres, *ç* (o *c*) i *s* (o *ss*), que han acabat per ésser pronunciades amdugues *s* sorda. En les paraules d'origen llatí, la *s* provenint de *s* llatina i la *ç*, de *c*, *ci*, *ti* llatins, es clar que aquí l'etimologia llatina ns pot servir de guia prou segura encara que insuficient, per a l'ortografia d'aquelles lletres, sempre, naturalment, que convinguem en mantenir les grafies tradicionals. En això no hi ha hagut pas conformitat ja desde els primers temps de la renaixença, puix la majoria dels escriptors, tot conservant la *c* davant de *e* i de *i* (*cel*, *gracia*), reemplacen la *ç* per *s* o *ss* (*calsa*, *cassa*), mentre altres mantenen les grafies tradicionals *calça*, *caça* (Aguiló). Va arribar, no obstant, un moment que la *ç* va poder-se donar per suprimida (Bofarull), de manera que la *ç* actual (defensada per l'*Avenç*, en Nonell, etc.) pot ésser considerada com una veritable innovació, que certament no ha arribat encara a introduir-se en l'ortografia més usual. Els partidaris moderns de la *ç* retreuen amb raó l'incongruència de la solució *cel-cassa*. En canvi, algú ha notat que la supressió de la *ç* constituïa una simplificació i que, un cop realitzada, convenia conservar-la (Almirall).

El criteri etimologista, inadmissible en la qüestió de la *b* i de la *v*, o de les vocals átones (en mots hereditaris), acceptable encara que innecessari, en el cas de la *c* i de la *s*, es evidentment l'únic a seguir per a l'ortografia dels signes purament etimològics. Però aquí aon caben i hi ha hagut, en efecte, discussions i divergencies es respecte a quins signes ens cal adoptar i quins rebujar. Ens referim a la *h* llatina i als símbols d'etimologia grega *ph*, *th*, *ch*, *rh* i *y*. El francès i el portuguès conserven aquella i aquests, mentre l'italià i el romanesc suprimeixen la *h* i canvien *ph* en *f*, *th* en *t*, etc.; el castellà, tot suprimint els símbols d'etimologia grega, conserva la *h* llatina; el català segueix en aquesta qüestió al castellà. A fer desaparèixer aquesta especia d'inconseqüència i sobretot a simplificar la nostra ortografia tendia la reforma de l'*Avenç* proposant la supressió de la *h* etimològica. Però la reforma va acabar per ésser abandonada pels mateixos de l'*Avenç* davant l'oposició de la gran majoria dels escriptors catalans; i després fins hem vist

sortir partidaris de la resurrecció dels símbols d'etimologia grega (A. Masrera, biblioteca *Foc-Nou*). Recentment, en Fabra s'aixeca contra aquesta tendència i reproduïx la qüestió de la *h* etimològica proposant de nou la supressió d'aquest símbol (Congr. de la Llen. Cat.).

La llengua antiga emplea sovint *h* entre dugues vocals, adés en substitució d'una consonant llatina desapareguda (DICENDO *dihent*), adés sense cap valor etimològic (LEONE *leho*). Els moderns conserven la *h* fent-la'l signe memoratiu de tota consonant intervocàlica llatina desapareguda i el signe indicador de la pronunciació dissillàbica de dugues vocals successives. Però aquests dos empleus de la *h* son incompatibles en molts casos, per exemple en *cuina*, de *COCINA*, aon la regla etimològica exigiria *cuhina*, es dir, l'interposició, entre 'ls dos elements d'un diftong, d'un signe que es precisament l'indicador de la pronunciació dissillàbica. La *h* representant de *c*, *d*, etc. ha pogut encara menys ésser conservada en paraules com *rehebre* (de RECIPERE), esdevinguda *rebre*, en paraules com *dihent*, *rahó*, en què la pronunciació no s'oposa al seu manteniment, se troba en la gran majoria dels casos ésser innecessaria com a signe de separació. Tenint en compte això i considerant que a la *h* mer signe de separació (*influhir*, *diuhen*) es preferible la dièresi en aquells casos en què es precis o convenient indicar la pronunciació dissillàbica, l'*Avenç* va decidir-se a suprimir tota *h* intervocàlica. Aquesta reforma ha fet ja molt camí, però encara son molts els partidaris de la conservació d'aquesta *h*, els quals es precis confessar que, en general, l'empleen força capritxosament (escrivint, per exemple, *rahó* però *tió*, *influhiria* però *continuitat*, *rihem* però *fiem*).

Son cada dia més nombrosos els que abandonen el símbol *ch* final, considerant que es una cosa perfectament inútil fer seguir totes les *cc* finals d'una *h*. L'empenta més grossa en favor de la supressió de la *h* final ha estat dada per l'*Avenç*; després veiem en Nonell acceptar i justificar l'innovació en la seva gramàtica; però alguns gramàtics protesten contra aquesta reforma invocant l'us general dels nostres autors antics i raons d'ordre fonètic no gens convincents (Grandia).

La llengua antiga, com totes les seves contemporànies, representa generalment la vocal *i* per *y* darrera de vocal (*buyt*, *hoynt*). Esdevingut del tot superflu, amb l'us de l'impremta, l'empleu de dos dibuixos diferents per a la representació d'un sol fonema, s'introdueix pertot el costum de reemplaçar la *y* (vocal) per *i*; així, el francès, el portuguès, l'italià abandonen grafies com *roy*, *peyto*, *ayuto*, que reemplacen per *roi*, *peito*, *aiuto* (els alfabetes italià i romanesc no coneixen avui la lletra *y*); sols el castellà, tot canviant *reyna* en *reina*, conserva la *y* quan es final (*rey*). El català, més conservador encara que 'l castellà, no solament escriu *rey* sinó *reyna*. La *y* antiga es, no obstant, suprimida en aquells mots en què no es vocal subjuntiva

(*ohint*), i això permet fer-la ·l signe indicador de la pronunciació monosil·làbica. L'*Avenç*, en la seva tasca de suprimir complicacions inútils i tenint en compte que s tracta d'una simplificació que, totalment o parcialment, han fet totes les altres llengües neo-llatines, se decideix a reemplaçar per *i* la *y* de l'ortografia usual, que l'empleu de la dièresi fa innecessaria com a signe indicador de la pronunciació monosillábica (*menyspreï*, *enviü*, trisíllabs; *servei*, *envii*, dissíllabs) reforma que li permet de respectar la *i* llatina de mots savis com *heroic*, *el·lipsoide*, etc. Aquesta reforma de l'*Avenç* ha fet també molt camí, però compta encara amb nombrosos adversaris, entre els quals figuren la majoria dels gramàtics moderns.

Es sabut que ·ls fonemes sonors *g*, *d* i *b* no ·s presenten mai en fi de paraula; això no es realment un obstacle a l'empleu de les lletres *g*, *d* i *b* finals; així, en tota època, un hom ha empleat la *b* final al costat de la *p*: *reb*, *cab* (Cp. *mig*, *desig*, aon el signe propi d'una sonora, la *g*, serveix per a representar una sorda, el sò complex *tx*). El català antic adopta, no obstant, el costum de representar els sons *c* i *t* finals constantment per *ch* i *t*, costum acceptat per en Bofarull i seguit encara avui dia per un gran nombre d'escriptors. Segons aquest sistema, els mots que terminen en el sò *p* son escrits amb *p* o amb *b* segons que ·ls derivats tinguin *p* o *b*; en canvi, els mots en *c* i en *t* son escrits tots amb *ch* i amb *t* respectivament, tant si ·ls derivats presenten *c* o *t* com si presenten *g* o *d*. En alguna ocasió ha estat proposat suprimir aquesta diferencia admetent la *g* i la *d* finals en aquells mots que, terminant en els sons *c* o *t*, els canvien en *g* i *d* respectivament en els llurs derivats (Ferrer). Recentment alguns proposen, al contrari, l'abolició de la *b* final (Grandía). L'*Avenç* accepta *g* i *d* finals, però solament en aquelles paraules que presenten *g* i *d* en els llurs ètims, tals *sang*, *demagog*, *diftong*, *verd*, *àcid*, *quietud*, però *foc*, *grec*, *paret*, *nebot*, sistema que obeeix al desig de no desfigurar massa certes paraules savies amb la desaparició de *gg* i de *dd*, que conserven totes les altres llengües.

Els nostres autors antics conserven la *x* en els mots emmatllevats al llatí (la qual es pronunciada *cs* o *gʃ*) i empleen al mateix temps aquesta lletra pera representar la fricativa palatal sorda catalana, apareixent en aquest cas la *x* generalment precedida d'una *i* subjuntiva en fi de paraula (*baix*), sense aquesta *i* entre vocals (*baxa*). La llengua parlada actual no fa cap distinció entre *ix* de *baix* i *x* de *baxa*, pronunciats amdós *x* palatal senzilla (*bax*, *baxa*) o *ix* (*baix*, *baixa*). La llengua escrita ha operat una assimilació gràfica anàloga escrivint *i* davant de tota *x* palatal precedida de *a*, *e*, *o*, *u*, (*baix*, *baixa*, *neix*, *neixen*, etc.), generalització de *ix* que ofereix l'avantatge d'establir una diferenciació gràfica entre la *x* palatal i la *x* doble (llevat darrera de *i* : *albixeres*, *prolixitat*). Hi ha, no obstant, autors que no admeten la generalització del dígraf *ix* o que generalitzen, al contrari, la *x* (*bax*, *baxa*), i lla-

vors distingeixen les dugues *xx* doble i palatal adoptant per a la primera els símbols *cs* i *cç* (*acsioma*, *ecçemple*) i canviant-la en *s* o en *c* en mots com *exterior*, *excedir*, a fi d'evitar grafies com *ecsterior*, *ecscedir*.

En l'empleu de les lletres podríem encara notar moltes altres divergències: els uns s'entretenen, en efecte, a canviar les grafies tradicionals *-ig*, *trans-* en *-tx*, *tranç-* (*matx*, *trançigir*), els altres les conserven; els uns admeten la successió *bt* (*dubte*), els altres la rebujen (*dupte*); no hi ha acord en l'ortografia de les síl·labes *je*, *ji* (*objecte*, *obgecte*); al costat de *regla*, etc., trobem *retgla*, etc.; son freqüents grafies errònies com *sona*, *adhessiò* per *zona*, *adhesiò*; els uns escriuen *organitzar*, els altres *organisar*; els uns *corregir*, els altres *corretgir*...

Tampoc hi ha acord en l'empleu dels signes ortogràfics guió, apòstrof, accent. L'*Avenç* segueix la pràctica d'intercalar un guió entre 'l verb i els pronoms afixes (Fabra). Aquesta pràctica ofereix prou avantatges (permet, per exemple, distingir *miri-s* de *miris*, *porti-n'hi* de *portin-hi*, *mirant-t'ho* de *mirant-ho*, *faci-ns-ho* de *facin-s'ho*), però està encara ben lluny d'ésser acceptada per tothom. L'apòstrof prepositiu ('*m*, '*t*, etc.) es rebujat per en Fabra i en Bulbena. Quant a l'empleu dels accents gràfics, la llengua manca encara d'un sistema d'accentuació ben fixat i adoptat per tothom. Els dos sistemes més generalitzats son el sistema castellà, més o menys modificat, i el proposat per l'*Avenç* en el seu desig de deslliurar l'ortografia catalana de la tutela de la castellana. El sistema de l'*Avenç*, imitat de l'italià i del portuguès usual, té, en canvi, el desavantatge de donar lloc a faltes de lectura en els mots poc coneguts i d'ésser el menys adequat per a combatre certs castellanismes de pronunciació.

Es avui dia general l'empleu dels dos accents agut i greu. L'accent greu no servia de primer sinó pera diferenciar un petit nombre de parònims, essent-hi usat generalment com indicador de la pronunciació tancada (*Dèu*, diferent de *deu* numeral). Més tard va generalitzant-se 'l costum de diferenciar els parònims per mijà dels accents, fent-se servir l'agut sobre les vocals tancades i el greu sobre les obertes (*bé*, *bè*) i tot seguit s'extén l'empleu dels dos accents a tots aquells casos en què, per les regles d'accentuació, cal accentuar una *e* o una *o* (*època*, *llémena*, *allò*, *carbó*). Malgrat d'aquesta nova aplicació dels dos accents, la major part de les *ee* i de les *oo* obertes romanen encara sense diferenciar de les *ee* i de les *oo* tancades. A evitar aquest defecte de l'ortografia catalana tendeix l'innovació d'en Nonell proposant l'empleu de l'accent greu sobre totes les *ee* i les *oo* obertes (no sols *època*, *allò*, sinó *sèda*, *bòna*) (Cp., en portuguès, l'innovació d'en Figueiredo, que proposa marcar amb l'accent circumflexe totes les *ee* i les *oo* tancades). La reforma d'en Nonell ha trobat alguns adeptes, però molts li han retret el nombre extraordinari d'accentos que exigeix.

Finalment, cercant també de fer desaparèixer el defecte de l'ortografia catalana de no posseir sinó dos signes pera la representació de les quatre vocals è, é, ò, ó, i tenint en compte la conveniència que un accident tant important de la paraula com es l'accent tònic, se tradueixi sempre en una modificació del símbol de la vocal tònica, i en compte, al mateix temps, la repugnància general a ericar l'escriptura d'accents, ha estat proposada recentment (Congr. de la Lleng. Cat.) una innovació certament difícil de portar a la pràctica, però que constituïria sens dubte un veritable perfeccionament ortogràfic: marcar totes les vocals tòniques sense excepció amb petits diacrítics sotscrits, menys aparents que 'ls accents, de manera que, modificant-se apenes l'aspecte de la paraula escrita, fos indicat en tots els casos el lloc de l'accent tònic i el timbre de la vocal accentuada.

Notem una altra innovació també difícil de portar a la pràctica: l'abolició del símbol *ll* per a la representació de la *l* palatal. Havent estat assenyalat com a un defecte de l'ortografia actual que, posseint el català 'l *sò l* doble (el signe natural del qual es evidentment *ll*), el *sò l* palatal fos representat per *ll*, en M. Cases proposa per a aquest fonema l'adopció del símbol *ly*. Però la llengua catalana considerada en totes les seves varietats posseeix dugues *l* palatals, l'una provinent de *l* inicial llatina (*LUPU llop*) i de *ll* (*GALLU gall*) i l'altra provinent dels grups *c'l* (*oc'LU ull*) i *li* (*TRIPALIU treball*), la primera pronunciada *ll* en tot el domini català i la segona pronunciada *ll* en uns dialectes i *i* en els altres. Se tracta, doncs, de dos fonemes palatals originàriament diferents que, com la *b* i la *v*, s'han confós en un sol, però no pas totalment, trobant-se diferenciats en documents antics i en diferents dialectes actuals (com el mallorquí). Tenint en compte això, en Fabra proposa l'adopció de dos símbols ja antigament empleats per a la representació de les *l* palatals, els símbols *l* i *yl*, modificada però la lletra *l* amb un diacrític indicador de la pronunciació palatal (*ȝop*, *trebayȝ*). Aquestes reformes no han estat encara portades a la pràctica; així, la *l* palatal es unanimitat representada per *ll*, i les paraules antigament escrites amb *l* doble apareixen escrites amb *l-l* i més generalment amb *l* senzilla, consagrant-se així la simplificació de l'antiga *l* doble catalana que la llengua parlada acaba d'estar operant, sens dubte sota l'influència castellana.

Les qüestions morfològiques més importants son les referents a la conjugació dels verbs. Mentre uns escriptors accepten totes les desinències verbals del dialecte central, d'altres no admeten sinó les desinències antigues, existint entre 'l sistema dels uns i el dels altres tota una col·lecció de sistemes intermediaris.

La llengua antiga fa en el subjuntiu present la mateixa distinció que 'l castellà entre 'ls verbs de la primera i els de les altres conjugacions; aquells presenten *e* (*porte*), aquests *a* (*perda*, *dorma*). La distinció desapareix, però, davant de *s* (*portes*, *perdes*) i de *n* (*porten*, *perden*), i en la majoria dels verbs de la primera, al costat de les formes analògiques *porte*, *portes*, subsisteixen les formes fonètiques *port*, *ports*. En substitució de totes aquestes formes, el dialecte central presenta formes amb *-i*, que li permeten d'establir una distinció completa entre l'indicatiu i el subjuntiu (així posseeix *alegres* indicatiu i *alegris* subjuntiu, que corresponen a una sola forma antiga: *alegres*). Aquestes formes amb *i*, que frueixen avui d'una extensió geogràfica considerable, han estat adoptades per la majoria dels escriptors; no obstant, molts gramàtics solen rebujar-les, adés adoptant les formes antigues amb les consegüents confusions entre l'indicatiu i el subjuntiu, adés admetent en l'indicatiu de la primera i en el subjuntiu de la segona i tercera, les desinències *as*, *an*, (*portas* indicatiu, diferent de *portes* subjuntiu; *perdan* subjun-

tiu, diferent de *perden* indicatiu). La distinció operada en la llengua parlada mijançant els seus subjuntius en *i* es, així, reemplaçada per una distinció purament gràfica, no recolzada ni en la llengua parlada ni en la llengua antiga. I's dóna 'l cas curiós que partidaris entusiastes de les *es* en el nom, resulten ésser partidaris de les *as* en el verb.

La llengua antiga diu *cantam*, *perdem*, *dormim* en l'indicatiu (Cp. *cantamos*, *perdemos*, *dormimos*) i *canthem*, *perdam*, *dormam* en el subjuntiu (Cp. *cantemos*, *perdamos*, *durmamos*). Aquesta distinció ha desaparegut en una gran part del domini català mijançant la substitució de la desinència -*am* per les desinències -*em* o -*im*. Doncs bé, mentre molts escriptors accepten la desaparició de la desinència -*am* escrivint *canthem*, *perdem*, *dormim* tant en l'indicatiu com en el subjuntiu, d'altres pretenen mantenir les formes *cantam*, *perdam*, *batam*, *sirvam*, *establescam*, etc.; i alguns, repugnant-los l'adopció d'aquestes formes subjuntives en -*am* (*perdam*, etc.), accepten el canvi de -*am* en -*em* o -*im* en el subjuntiu, però mantenen -*am* en l'indicatiu.

La llengua antiga presenta *parlás*, *temés*, *dormís*; però en una gran part del domini català, *parlás* ha estat reemplaçat per *parlés*, extenent-se cada dia més la substitució de la posttònica primitiva *e* per *i*; i, com cal esperar, existeixen partidaris de *parlés* i de *parlás*, de *temessis* i de *temesses*.

Un hom constata també divergències en la conjugació incoativa: uns autors escriuen *establesca*, *establesques*, *establesquen*, els altres *estableixi*, *estableixis*, *estableixin*; la majoria no empleen l'infixe sinó en les formes fortes, uns quants l'admeten també en les formes dèbils (*establescau*, *establescau*); certs verbs conjugats comunment com a incoatius (*llegeixi*, *cobreixi*, *corregeixi*) han d'ésser, segons alguns, conjugats com a purs (*llici*, *cobra*, *corrija*).

En el verb català ha tingut lloc un procés de guturalització consagrat per la nostra literatura antiga (que accepta successivament la substitució de *moga* a *mova*, de *entenga* a *entena*, de *puga* a *puixa*). Alguns, entenent que les formes actuals *siga*, *sápiga*, *cápiga*, *vulga*, no vénen sinó a continuar aquell procés, les creuen acceptables i adhuc preferibles a les antigues *sia*, *sapia*, etc.; d'altres, però, les rebujen i sols admeten aquestes; en canvi, molts escriptors admeten, a tort segons nosaltres, formes tals com *creguent*, *pren-guent*, *sapiguer*, *volguer*, etc., aon la guturalització ha traspassat els seus límits primitius. També son usades per molts les formes analògiques *sigués*, *sigut*, *sapigués* i semblants, a les quals altres prefereixen amb raó les formes clàssiques encara ben vivents (*fos*, *estat*, *sabés*, etc.). Un altre exemple de transport discutible d'una irregularitat del present al pretèrit es *vegés*, que, sota la protecció dels gramàtics, menassa foragitar el *veiés* (que no es, precisament, sinó 'l *veés* clàssic amb la mateixa intercalació de *i* que trobem en *veièm*, *veièu*, *veient*, abans *veem*, *veeu*, *veent*). Finalment, vénen a augmentar en-

cara ·l desgavell que impera en la conjugació catalana, un gran nombre de formes dolentes, desgraciadament prou freqüents, degudes la més gran part a l'influència castellana : *favorèixer, combatim, recurreix, aparescut*, etc.

En el nom, les qüestions son menys importants i nombroses. Notem, entre altres : la referent a la disjuntiva *o*, que alguns no admeten sinó en els plurals dels noms en *s* i en *ç* (*mesos, braços*) i altres accepten també en els dels noms en *x*, en *sc* i en *st* (*peixos, foscós, tristos*) ; la referent a l'addició de la *n* davant la desinència -s, els uns mantenint-la en els plurals de *home, verge, ase*, etc. (*homens*, etc.), els altres adoptant els plurals analògics *homes, verges, ases*, etc. ; la referent a la flexió dels adjectius, suscitada pels que, veient sens dubte en l'invariabilitat de certs adjectius com *evident* una influència castellana, empleen sistemàticament formes com *evidenta, eleganta*, contra l'us general dels antics. Quant a la cèlebre qüestió dels plurals en -as i en -es, ja ·s pot dar per resolta en favor de les *es*, per bé que algú, recentment, pretén que ·l plural dels masculins en -a ha d'ésser en -as (*teoremas*).

En el pronom, les principals qüestions se refereixen a les formes átones. L'article masculí i tots els pronoms átons llevat *la, les, li*, posseeixen ja en en català antic dugues formes, la plena o monosil·làbica (*lo, me*) i la reduïda o asil·làbica (-l, -m), que era escrita unida a la paraula anterior. Havent-se extès després l'empleu de -m, -ns, etc. en perjudici de *me, nos*, etc., mitjançant l'addició, darrera de consonant o de pausa, d'una vocal d'apoi (*e-m, e-ns*) i havent els moderns cregut convenient d'escriure les formes asil·làbiques separades de la paraula anterior, dugues qüestions han estat suscitàdes : la de l'admissió, en la llengua escrita, de les formes reforçades (*em, ens*, etc.) i la de l'ortografia de les formes reduïdes. De primer aquelles eren sistemàticament rebujades; però desde la campanya de l'*Avenç*, el llur empleu ha anat generalitzant-se, arribant algunes com *el, els, ens*, a ésser quasi universalment adoptades. Quant a l'ortografia de les formes reduïdes, a l'escriure-les separades va convenir-se a representar -m, -ns, etc. com si fossin el resultat de l'elisió de la vocal d'un *em*, d'un *ens*, etc. (*no'm, que'ns*); després ha estat combatuda aquesta convenció, proposant-se, com ja hem indicat, la supressió de l'apòstrof prepositiu (*no m, que ns*) o la seva substitució per un guionet (*no·m, que·ns*). Una reforma molt digna de tenir-se en compte es la readopció de les grafies -y, -u, per a les dugues reduïdes corresponents a les plenes *hi, ho*, formes reduïdes avui generalment escrites *hi, ho*.

En moltes combinacions de dos pronoms átons se deixa sentir una *e* átona entre les consonants d'amdós pronoms (*m-e-l, ens-e-l, ens-e-la*), la qual subsisteix en tots els casos, qualsevol que sigui l'acabament de la paraula anterior o ·l començament de la paraula següent. En el cas de *m-e-l*, la *e* es atribuïda al primer pronom i un hom escriu *me'l*; en el cas de *ens-e-l*, es atribuïda al segon pronom i un hom escriu *ens el*; però en el cas de *ens-e-la*, en

l'impossibilitat d'atribuir-la a cap dels dos pronoms (a menys d'admetre noves formes), la *e* es generalment suprimida escrivint-se *ens la*; no obstant, darrera del verb, aon es costum d'escriure els pronoms tots junts, son freqüents combinacions d'aquestes amb la *e* intercalada, exemple *vèusela aquí* (Verdaguer). La repugnancia que senten alguns per la supressió d'aquesta *e*, els ha portats a acceptar les grafies poc recomanables *ens-e*, *us-e*, *els-e* (que trobem també usades en casos com *ens-e sent*).

En la tasca de donar forma catalana als nombrosos mots savis castellans introduïts en la nostra llengua, les principals qüestions se refereixen a les vocals posttòniques i sobretot a les finals *o* i *e*.

Es opinió general que es precis evitar sempre la *o* final en les paraules savies. (Hi ha no obstant qui admet *sexo*, *luxo*, *modo*...) Dos procediments d'eliminació han estat adoptats en el cas d'anar la *o* precedida de consonant: la seva supressió (*model*, *disc*, *clor*) i el seu canvi en *e* (*teatre*, *cicle*, *ritme*), empleant-se 'l segon quan la *o* castellana 's troba precedida de certs grups de consonants com *ct*, *pt*, *gn*, *tm*, *sm* i els formats per consonant més *r* o *l*, així com en mots com *centauro*, *fauno*. D'aquests casos enfora, es general la supressió de la final vocàlica castellana; no obstant, un hom constata hesitacions més o menys justificables sobretot en els tres casos següents: — I. Darrera de *x*: Alguns, parallelament a *insecto* > *insecte*, fan de *convexo* *convexe*, mentre altres, tenint en compte que 'l català admet la *x* final (per exemple en *índex*, *apèndix*) adopten *convex*. Cp. *afixe* i *afix*, *circumflexe* i *circumflex*, etc. La *e* sembla generalment adoptada en *sexe*, *luxe*, *fixe*... — II. Darrera de les sonores *d*, *b*, *g*: Darrera de *d*, la supressió de la vocal final conduint al canvi de *d* en *t* (al menys en la pronuncia), el desig de conservar la sonora porta a adoptar la final *e*, i així trobem antigament *rude*, *profunde*, etc.; doncs: *mode*, *iode*, *dividende*, *mètode*, etc. Però 'ls antics practiquen també la supressió de la final (*vagabunt*), procediment admès per tothom per als nombrosos adjectius en *-ido* (*ácid*, *árid*, *ávid*, etc). D'aquí: *absurde* i *absurd*, etc. Parallelament al canvi de *-do* en *-de*, un hom pot perfectament admetre 'l canvi de *-bo* en *-be* (d'aon: *nimbe*, *cube*, *tube*...); el de *-go* en *-gue* ja no sembla necessari (*diftong*, *demagog*); no obstant, hi ha qui escriu *diftongue* i *rebuja*, en canvi, *cube*, *tube*, etc. — III. En els esdrúixols no compresos en els casos anteriors: Fora d'aquells esdrúixols en què la vocal penúltima es suprimida (*fascículo* > *fascicle*) es costum general d'elidir la vocal final; així, *oxigen*, *pròsper*, *alvèol*, etc.; però, darrerament, ha estat proposada l'adopció de la *e* en un gran nombre d'esdrúixols: *átome*, *antídote*, *fósfore*, *telèfone* (Bulbena).

En els esdrúixols del llatí vulgar que passaren evolutivament al català i en els emmanlleus més antics, es general la supressió de la vocal penúltima

i el canvi de la final en *e* (*salze, petge, mascle, rotle*); però en els casos excepcionals de manteniment de la medial, trobem, al contrari, la final suprimida: *préssec, núvol, mánec, cánem, freixe(n), ase(n)*, etc. Sembla, doncs, que en el cas en què conservem la vocal penúltima d'un esdrúixol castellà, es preferible suprimir la vocal final que no pas conservar-la, llevat naturalment en els esdrúixols com *termómetro (-tre)* o *método (-de)*. Però, donat que en general cal suprimir una de les dugues posttòniques, una qüestió s presenta en cada cas particular: quina de les dugues vocals cal mantenir. Les hesitacions més importants son les que constatem en els esdrúixols en *-culo, -gulo* (*crepuscle* i *crepúscol*); llevat aquest cas, es general el manteniment de la vocal medial, d'acord amb totes les altres llengües literàries, i aquest costum sembla sobretot justificat en aquelles paraules com *antropófago* en què la vocal medial es un element radical d'un dels seus components (*phago*); no obstant, alguns no tenen pas escrúpol, en mots com *quiróptero, díptero*, per exemple, de suprimir la *e* de *pteron* i escriuen *quirop-tre, diptre* (Bulbena) com si la llengua tingués una gran repugnància per la terminació àtona *-er* i no posseís, al contrari, nombrosos mots amb aquesta terminació (*carácter, pròsper, Llátzer...*). Respecte a l'ortografia de la posttònica medial, un hom constata hesitacions entre *a* i *e* (*estómac* i *estómec*) i entre *o* i *u* (*crèdul* i *crèdol*).

Certa tendència a posar pertot la final *e*, l'adopció (en algun cas justificada) de les terminacions llatines *-us* i *-um* i l'empleu arbitrari de les terminacions *i* i *u* en substitució de la *o* castellana son avui motiu de tota mena de divergències: *rar* i *rare*, *tumult* i *tumulte*, *con* i *conus*, *tube* i *tubus*, *clorur* i *cloruri*, *cloroform* i *cloroformi*, *focus* i *focu*, *porus* i *poru...*

En els mots hereditaris la *u* final llatina precedida de vocal subsisteix o cau segons que aquesta es tònica o àtona (*meu, api*); parallelament, la *o* castellana es canviada en *u* darrera de vocal tònica (*liceu*) i es suprimida darrera de vocal àtona (*calci, residu*); no obstant molts fan correspondre encara a *-uo* castellà *-uu* català (*residuu*).

La *e* final castellana es tractada generalment com la *o* (*epígraf, cèlebre*); però en els noms femenins com *especie, frase*, en què, en el cas d'ésser masculins, res no justificaria la persistència de la final vocàlica, alguns proposen (i en això no fan sinó generalitzar un procediment antic) escriure *a* en lloc de *e*; així, *especia, frasa, classa, catàstrofa*. La generalitat, però, escriuen encara *especie*, etc.

En la catalanització dels llatínismes es precis prevenir-se contra un prejudici que pot donar les conseqüències més calamitoses. Un exemple 'l farà comprendre: «No cal dir *metalurgia, cristallografia*, sinó, *metallurgia, cristallografia* (amb *ll* palatal), perquè no diem pas *metal, cristal* sinó *metall, cristall*.» Es com si els francesos diguessin: no cal dir *lacté, lactique, lacti-*

fère, sinó *laité*, *laitique*, *laitifère*, perquè no diem pas *lact* sinó *lait*; o ·ls castellans : no cal dir *secundar*, *secundario*, sinó *segundar*, *segundario*, perquè no diem pas *secundo* sinó *segundo*. Seguint la regla anterior, en lloc de *lingüística*, *filial*, *làctic*, *literatura*, *oculista*, ens caldria escriure *llengüística*, *fillal*, *llétic*, *lletratura*, *ullista*!

Cal, en fi, notar una certa aversió als llatinismes de la part dels confeccionadors de diccionaris i de llistes de barbarismes i, en general, dels *descastellanitzants* a ultrança. No ·ns cal pas fer aquí una defensa dels llatinismes; les llengües germanes n'estan plenes, i no hem pas d'ésser nosaltres catalans, que ·ns trobem amb un vocabulari per refer, empobrit i malmès, els que hem de fer els desmenjats davant de paraules de la llengua mare que han estat preciosament acollides per francesos, castellans, portuguesos, italians i rumans. Solament podem explicar-nos l'antipatia als llatinismes, perquè resulten ésser paraules massa semblants a les castellanen corresponents, i avui dia sembla que la qüestió capital no es pas precisament descastellanitzar la llengua, sinó llunyar-la a totes passades del castellà. Exemple : l'execució del llatinisme *elevare* (italià *elevare*, francès *élever*, portuguès *elevare*) que, pel pecat d'ésser idèntic al castellà *elevare*, es sistemàticament reemplaçat, tant si escau com si no, pel verb català de soca-i-arrel *enlairar*. A l'obsessió del castellà devem *etat*, *ambient*, *essença*, *greuíssim* i una infinitat de barroeries de la llengua escrita actual.

Una de les primeres qüestions sintàctiques suscitades ha estat la del *llur*. Avui aquest possessiu es generalment acceptat; però mentre ·ls uns admeten, l'un al costat de l'altre, *llur* i *seu* sinònim de *llur*, els altres reserven rigorosament *seu* per al cas d'un sol posseïdor. Que ·ns sigui permès de fer, a propòsit del *llur*, una observació : apesat de fer tant temps que un hom emplea aquest pronom-adjectiu en la llengua escrita (molts escriptors practiquen una distinció rigorosa entre *llur* i *seu*), no hi ha encara dingú que, per influència literaria, digui *llur*; el *llur* no ha aconseguit reintroduir-se en la llengua parlada. Si tots els arcaïsmes morfològics i sintàctics que un hom pretén introduir en la llengua literaria han de tenir la mateixa fortuna que ·l *llur*, heus-aquí que anem immancablement a un divorci entre la llengua escrita i la llengua parlada.

El català antic, com el francès i el provençal antics, posseeix *qui* nominatiu (*dos richs homens qui venien ab ella*) i *que* nominatiu i acusatiu (*aqueles paraules que foren tractades | lo matrimoni que el avia feyt*). Els autors moderns no empleen generalment sinó *que*; admetent amb ells l'invariabilitat del relatiu áton, el català literari ·s trobaria posseir una forma única per al nominatiu i l'acusatiu, d'acord amb el castellà, portuguès, ita-

lià i romanesc. Però alguns, atribuint l'invariabilitat del relatiu a l'influència castellana, pretenen no sols la readopció del *qui* nominatiu, sinó que la llengua literària faci una distinció rigorosa entre *qui* nominatiu i *que* acusatiu (*la finestra que obries*, però *la finestra qui es oberta*), distinció sols coneguda del francès modern.

Totes les llengües romàniques fan concordar en un principi ·l participi passat amb el règim passiu; però des que la combinació *he cantat* perd el seu valor primitiu (*he*, verb; *cantat*, predicat del règim) per esdevenir un temps del verb *cantar*, una tendència s'inicia pertot a fer invariable ·l participi. El castellà i el portuguès caminen de pressa cap a l'invariabilitat i no tarden a assolir-la; en canvi, el català antic, com el francès i l'italià, conserva abundantment la construcció antiga (*han trobades arts e les han divulgades* | *algunes coses crech que no he vistes*) al costat de la construcció novella (*he cregut diverses coses* | *moltes coses que natura no-ls ha donat* | *per les bones obres que-m han fet* | *prou paraules haveu despès*) sense obeir a regla fixa. Amb el temps, el francès literari elabora la seva regla moderna (concordança quan el règim precedeix el participi, invariabilitat en cas contrari), mentre l'italià conserva la llibertat antiga; el català conserva igualment les dues construccions acabant per dibuixar-s'hi (en el seu dialecte central) la regla següent: concordança quan el complement es un pronom personal de tercera persona (*l'he cantada*, *n'hem vistos dos*, així com *l'hem volguda veure*, *l'hem poguda obrir*, *l'hem feta sortir*), invariabilitat en tots els altres casos (*hem vist la casa*, *la casa que hem vist*, *quantes cases heu vist?*) No obstant, un hom constata freqüents derogacions d'aquesta regla en el sentit de fer invariable ·l participi passat adhuc en el cas d'ésser el règim un pronom de tercera persona. Dins aquest cas, ha estat ja fa temps combatuda la tendència a l'invariabilitat del participi; però, darrerament, alguns atribuint en tots els casos aquesta tendència a l'influència castellana, proposen no pas solament el retorn a la llibertat del italià o del mateix català antic, sinó l'adopció rigorosa de la regla primitiva, ja abandonada en totes les llengües literàries. A aquesta solució arbitrària i ultra-arcaica (concordança obligatòria en tots els casos) oposa en Fabra aquesta altra: concordança obligatòria amb els complements *la*, *les*, *los*, *ne*; facultativa en els altres casos.

Desde ·l moment que les combinacions *he cantat*, *so arribat* prenen un valor temporal (esdevenen perfets-presents de *cantar*, *arribar*) torna possible la substitució de *ésser* per *haver* o vice-versa; i en totes les llengües romàniques podem, en efecte, constatar permutacions d'un auxiliar amb l'altre i, en general, una tendència a estendre *haver* en perjudici de *ésser*. No obstant, el català literari mig-eval conserva molt bé la distinció originària entre ·ls dos auxiliars, com el francès i com l'italià; però l'unificació dels auxiliars adquireix modernament una gran importància (Barcelona no

coneix sinó *haver*); així, veiem que la llengua literaria moderna emplea apenes l'auxiliar *ésser*. Alguns, darrerament, rebujen l'unificació d'auxiliars operada en el dialecte central i en la major part del domini català, la qual volen creure exclusivament deguda a l'influència pertorbadora del castellà, i tracten de restablir l'us dels dos auxiliars en els temps compostos, sense deturar-los la dificultat de resucitar una complicació sintàctica esdevinguda superflua.

Antigament, en la majoria de les combinacions de pronoms átons, el català, com les altres llengües romàniques, colloca l'acusatiu davant del datiu; però amb el temps s'opera una inversió, *lo-m*, *la-m*, etc. esdevenen *me-l*, *me-la*, etc. (Cp., en francès, *il le me donne*, *il la me donne*, esdevinguts *il me le donne*, *il me la donne*; però encara avui *donne-le-moi*, *je le lui donne*). Alguns creient que l'ordre acusatiu-datiu constitueix una particularitat característica del català, que hem perdut sens dubte permor de l'influència castellana, proposen la reinversió dels complements, reforma segons la qual ens caldria dir, per exemple: *qui 'l m'havia de dir*, *ja 'ls te donaré*, *quan lo us duran*, etc. (en lloc de *qui me l'havia de dir*, *ja te-ls donaré*, *quan us el duran*).

Tots els escriptors moderns empleen un article neutre (*lo* invariable) distint de l'article masculí *lo* reduible a *l*, o *el*). Però, tenint en compte que en català antic l'article neutre té la mateixa forma que 'l masculí (com en totes les altres llengües romàniques llevat el castellà), alguns proposen l'eliminació de l'article neutre actual, que consideren com un veritable castellanisme. Aquest, no obstant, està tant ficat dins la nostra llengua, que 'ns será probablement ben difícil de renunciar-hi, sobre tot perdut l'antic demostratiu antecedent *ço* (*qui no da ço que dol*, *no pren ço que vol*).

No essent estranya al català l'introducció del règim passiu de persona amb la preposició *a* (*per que pugua loar e beneir lo teu glorios Fill e A tu per tostemps*), era natural que sota l'influència castellana, se produís una tendència a donar a la dita construcció la mateixa extensió que posseeix en castellà. Sortosament ha estat ja iniciada una campanya contra aquest castellanisme, i els escriptors han estat advertits que cal reduir tot el possible l'empleu de la preposició *a* davant del règim passiu, sense arribar perxò a bandejar-lo completament (o quasi completament limitant-lo a casos com *ME coneix A MI*), com pretenien els iniciadors d'aquella campanya, retreient que 'l castellà era l'única llengua que coneixia aquella construcció i donant a entenent que aquesta era completament estranya al català antic, coses totes dugues inexactes.

El castellà diu *Me quejo DE su conducta* i *Me quejo DE que hayan hecho esto*, es dir, introdueix el complement d'un verb (o d'un nom o adverbi) d'una manera idèntica, sigui aquest complement un substantiu (*su con-*

ducta), sigui tota una proposició (*que hayan hecho esto*). Tenint en compte que aquest empleu de les preposicions *de*, *a*, *en* davant de la conjunció *que* es contrari a l'us general dels nostres autors antics (... *prestaven pecunia ab condició QUE hom la-ls retés* | *no so digne QUE tu sies causa de la mia mort*) i que en la llengua parlada es actualment encara practicada l'introducció de les proposicions completives amb el simple *que* adhuc en el cas que aquestes facin l'ofici d'un complement preposicional (*estic segur QUE vindrà, estic content QUE vingui*, d'acord amb totes les altres llengües romàniques), alguns consideren l'empleu sistemàtic de les preposicions átones davant de la conjunció *que* com un castellanisme, i consellen preferir, en general, a la construcció amb preposició la construcció sense. En consonància amb això, caldria usar *a fi que*, *per que* (d'acord amb els antics) i no pas *a fi DE que*, *pera que* com fan els moderns; *des que* fóra igualment preferible a *desde que*.

Després d'una època en què les partícules *hi* i *en* eren més aviat empleades escassament, avui les trobem usades amb una profusió deplorable. Alguns arriben a erigir en regla que sempre que fem l'inversió consistent en començar la proposició per un terme representable per *hi* o per *en*, el verb té d'anar immancablement acompanyat de *hi* o de *en*; per ells, una proposició com *En tal revista hem llegit tal article* (construcció habitual en els nostres autors antics) no es prou catalana; cal dir *En tal revista HI hem llegit tal article*. I com que, per altra part, hi ha una afició inexplicable a començar les proposicions per les determinacions circumstancials, la prosa corrent apareix horriblement enfarfegada de *his* i de *ens*. Una reacció s'ha iniciat contra l'abús d'aquestes partícules, que arriben a ésser empleades quasi sistemàticament, adhuc en les proposicions relatives (*en la qual HI hem llegit...*) aon l'inversió es obligatoria, més ben dit, aon no hi ha inversió, puix que l'ordre gramatical hi exigeix començar pel relatiu.

Una gran part de les divergències que un hom pot constatar en qüestions sintàctiques, son degudes a la comissió de veritables faltes de sintaxi pels uns, les quals son evitades pels altres, faltes sovint degudes a inadvertència dels escriptors (*els hi*, en lloc de *els* datiu) o a l'influència castellana (*en ell hi* referint-se a cosa, en lloc de *hi* tot sol); però sovint també comeses amb tota l'intenció en la creença que son, al contrari, remeis preciosos contra tal i tal defectuositat, real o imaginària, de la llengua parlada; exemples el *doncs* causal (*estará malalt, DONCS no m'escriu*), inventat per remeiar el castellanisme *pues*; el relatiu *el quin*, amb què molts eviten *el qual*, massa semblant al castellà *el cual*; els pleonasmes *en el qual HI...*, *del qual EN...*, etc.

La solució definitiva que han de rebre una gran part de les qüestions

morfològiques i sintàctiques examinades, depèn de la solució que donarem a una qüestió capital, que ha estat discutida en diferents ocasions (darrerament en el Congr. de la Lleng. Cat.): la de quina relació ha de guardar la futura llengua literaria amb la llengua parlada. ¿Hem de rebujar en absolut els canvis que ha experimentat la llengua, els quals han romput l'unitat aconseguida un dia, — o recolzar el català literari sobre la llengua parlada, purificant-la, refinant-la, però evitant tots aquells retocs que la poguessin encarcerar? ¿Hem d'admetre, com ha estat proposat diferents cops, l'existència de dugues llengües incompenetrables, — una llengua purament literaria, arcaica, immobilitzada, i una llengua familiar, vulgar, condemnada a una perpetual degradació — o rebujar una tal dualitat i voler les dugues llengües tant acostades que la parlada pugui infondre tota la seva vida a la literaria i pugui, en canvi, anar assimilant-se tots els perfeccionaments i refinaments introduïts en aquesta?

Si un hom accepta la primera solució, llavors desapareixen gaire bé totes les qüestions morfològiques i sintàctiques actuals; la llengua literaria antiga ·ns les dona resoltes. Cap dubte, llavors, que hem de rebujar els subjuntius en *-i* adoptant els subjuntius en *-e* i en *-a*, encara que incompatibles amb el dialecte central; que hem de rebujar igualment les substitucions de les desinències *-ám*, *-áu*, *-ás* per les desinències *-èm* *-èu* *-és*; que hem d'adoptar els dos auxiliars *haver* i *ésser* en els temps compostos. Cap dificultat, llavors, a bandejar la desinència *-o* de la primera persona de l'indicatiu present, ni a resucitar l'empleu del demostratiu antecedent *ço*. En el perfet d'indicatiu, res no impediria l'adopció del paradigma clàssic, avui abandonat de tothom: *temí*, *temist*, *temé*, *temem*, *temés*, *temeren*. I adhuc podríem donar-nos el gust, en les combinacions de pronoms átons, de separar-nos de totes les altres llengües romàniques col·locant l'acusatiu davant del datiu (*lo-m*, *la-m* etc.).

Si un hom accepta la segona solució, llavors totes les qüestions ressorgeixen difícilíssimes de resoldre, adhuc adoptant unanimitat el criteri d'acostar-nos tot el que poguem a la llengua antiga; puix que, en cada cas, fins en aquells en què la superioritat de la solució arcaica sigui indiscutible, ens caldrà sospesar les probabilitats de fer-la reviure. I, altrament ¿com aconseguir llavors que la llengua literaria no traeixi les varietats dialectals de la llengua parlada? Perquè, no adoptant-se la llengua antiga, solament hi hauria un mijá d'aconseguir-ho: l'adopció d'un dels dialectes actuals com a basa de la futura llengua literaria, dialecte que no podria ésser altre que ·l de la capital; i es clar que mentre hi hagi molts que creguin que ·l llenguatge de Barcelona es el catalá pijor de tots, no cal esperar que ·ns decidim a donar-li una preferència, a la qual, per altra part, ell sol pot aspirar.

Molts, no obstant, no consideren pas com un gros inconvenient que la

llengua literaria reflecteixi les diferències dialectals de la llengua parlada (Maragall). I es d'observar que alguns s'oposen a això precisament de por que la llengua tendís així a una uniformació sota la preponderància creixent del barceloní (Carreras). En realitat, si cada escriptor escrivia en el seu català, — no en el català de la gent ínfima de la seva encontrada sinó en el de la gent més culta, — les divergències que apareixerien en la llengua literaria no foren potser, ja avui dia, tant grosses com molts pensen, i es de creure, venint temps favorables a la nacionalitat catalana, que aquestes divergències anirien atenuant-se, i una compenetració s'aniria operant entre la llengua literaria i el llenguatge de la capital : — no el barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit, refinat : — el futur parlar de la futura capital de *Catalonia*!